

ชุมชนตำบลป่าแดด

อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

ศูนย์วิทยาศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย
RECOFTC - The Center for People and Forests, Thailand

“คนท้องถิ่น คือ กุญแจที่สำคัญ สู่ป่าที่สมบูรณ์”

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า

RECOFTC-The Center for People and Forests

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า - รีคอฟ (RECOFTC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและมีความสำคัญในแวดวงของงานด้านวนศาสตร์ชุมชนและยังเป็นองค์กรความร่วมมือในระดับประเทศที่ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการเสริมสร้างศักยภาพด้านวนศาสตร์ชุมชนและการพัฒนาการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน รีคอฟดำเนินงานโดยความร่วมมือกับเครือข่ายยุทธศาสตร์และภาคีพันธมิตรซึ่งรวมถึง ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันวิจัยและสถาบันการศึกษาทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ด้วยประสบการณ์ในระดับนานาชาติที่มากกว่า 20 ปี ภายใต้แนวทางที่หลากหลายในการเสริมสร้างศักยภาพที่ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์และศึกษาวิจัย การสร้างพื้นที่สาธิต และจัดทำเอกสารด้านการฝึกอบรม โดยเป็นองค์กรที่ร่วมสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาทางวนศาสตร์เพื่อคนกับป่า บนหลักการในสิทธิที่เข้มแข็ง, มีธรรมาภิบาล และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

วิสัยทัศน์

ชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

ภารกิจ

เสริมสร้างศักยภาพความสามารถในทุกกระดับเพื่อหนุนช่วยและสนับสนุนคนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในการพัฒนาป่าชุมชนและการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ-สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

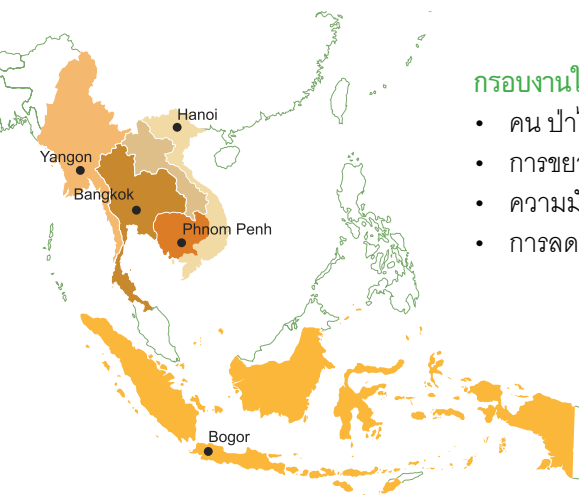
กรอบงานในการทำงาน

- คน ป่าไม้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- การขยายงานป่าชุมชนและการจัดการป่าอย่างยั่งยืน
- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตท้องถิ่น
- การลดปัญหาความขัดแย้งด้านป่าไม้

เราทำงานที่ไหนบ้าง

ครอบคลุมภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยมีแผนงานระดับประเทศ ใน 5 ประเทศ คือ

- ประเทศไทย
- ประเทศกัมพูชา
- ประเทศเวียดนาม
- ประเทศอินโดนีเซีย
- ประเทศพม่า

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย

RECOFTC – The Center for People and Forests, Thailand

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย หรือ รีคอฟ-ประเทศไทย (RECOFTC-Thailand) ได้รับการพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2536 จากโครงการที่มีการทำงานในพื้นที่และเน้นงานวิจัยเป็นหลัก ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC) โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับการขับเคลื่อนงานด้านป่ากับชุมชน ทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบาย โดยดำเนินงานในประเด็นคนกับป่า ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ การเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน ผู้จัดการป่า และผู้ปฏิบัติงาน ทั้งรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน ให้สามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลจัดการได้อย่างยั่งยืน และการส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายป่าชุมชน-ประเทศไทย เพื่อการขยายแนวคิดป่าชุมชนและการจัดการป่าอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ การจัดเวทีประชุมและสัมมนาในระดับท้องถิ่นและระดับชาติร่วมกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความสำคัญกับเยาวชน ในฐานะที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการสร้าง ความยั่งยืนแก่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกๆ ระดับ โดยงานที่ผ่านมาก็คือการส่งเสริมผู้นำสนับสนุนองค์กรชุมชน และเครือข่ายเยาวชนเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป้าหมายตามภูมิภาคต่างๆ

วิสัยทัศน์

ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้ที่มีความเป็นธรรมและเกิดความยั่งยืนทางระบบนิเวศ

เป้าหมาย

เกิดความมั่นคงของวิถีชีวิตและระบบนิเวศสำหรับชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชน วัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่น ในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ ภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐและระบบกฎหมาย

กรอบงานและกิจกรรม

- **คนกับป่า ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ:** ให้ความสำคัญต่อชุมชนและภาคป่าไม้ในการปรับตัวและการสร้างมาตรการการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- **เสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, องค์กรและผู้นำชุมชน:** ให้สามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- **ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายป่าชุมชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ:** เพื่อการขยายแนวคิดป่าชุมชนรวมถึงการยกระดับเพื่อนำไปสู่การข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการสนับสนุนจัดการป่าอย่างยั่งยืน

ชุมชนตำบลป่าแดด

อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

1. ประวัติชุมชน

ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณนี้เมื่อใด แต่จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ซึ่งได้อพยพติดตามพ่อและแม่มาอยู่บริเวณนี้ประมาณปีพ.ศ.2481 ว่าแต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่า มีต้นไม้ใหญ่ ยังคงมีเสื่อ นกเงือก เก้ง กวาง ลิง และหมูป่าอาศัยอยู่ ชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ช่วงแรกมีเพียง 2 หลังคาเรือนซึ่งอพยพมาจากอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ อาชีพในขณะนั้น ได้แก่ การปลูกผัก ทำนา เลี้ยงวัว ควาย และยังใช้วัวเทียมเกวียนในการเป็นพาหนะ และเก็บหาของป่า โดยการล่าสัตว์ป่านี้นั้นนายพรานจะใช้เฉพาะหน้าไม้เท่านั้นและจะถือสังข์จะในการล่าสัตว์ คือ หากตั้งสังข์จะว่าจะล่าสัตว์ใดก็จะต้องยิงเฉพาะสัตว์นั้นและเมื่อได้แล้วก็ต้องกลับออกจากป่าไป ชาวบ้านเริ่มอพยพมาอยู่กันมากขึ้นด้วยพื้นที่บริเวณชุมชนเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก

มีการทำสัมปทานไม้สักออกจากพื้นที่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยใช้ช้างชักลากและทำเป็นแพส่งไปยังประเทศลาว โดยมีจุดหมายปลายทางคือ ประเทศอังกฤษ ต่อมาปีพ.ศ. 2511-2512 มีการทำสัมปทานไม้ทั่วไป ต่อมาได้มีการทำสัมปทานอีกครั้งในปีพ.ศ. 2525-2527 มีการสร้างถนนเข้าป่า สัตว์ป่าจึงลดลง อพยพออกจากพื้นที่ไป ชาวบ้านเองก็ประสบปัญหาภัยแล้ง

ลำห้วยที่ไหลมาจากป่าไม่มีน้ำ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันจัดพิธีเลี้ยงผี ชุนน้ำ ช่วงปลายปีพ.ศ. 2527 จึงได้มีการยกเลิกสัมปทานทำไม้ในพื้นที่บริเวณดังกล่าวลง

ต่อมาในปีพ.ศ. 2538 เกิดน้ำท่วมใหญ่ขึ้น ทำให้บ้านเรือนและพื้นที่เกษตรได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ชาวบ้านจึงหันมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่ารอบชุมชนมากขึ้น จนกระทั่งปีพ.ศ. 2546 ได้เริ่มต้นทำเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าจากหมู่ที่ 3 บ้านป่าแดด ต่อมาหมู่ที่ 3 ได้แยกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 12 และหมู่ที่ 17 โดยมีหมู่ที่ 12 บ้านสันโค้งเหนือเป็นบ้านแกนนำหลัก ต่อมาจึงได้เกิดเป็นเครือข่ายชุมชน 9 หมู่บ้านรอบผืนป่ารวมกันอนุรักษ์ป่าในลักษณะของป่าชุมชน ได้แก่ หมู่ที่ 1,2,3,4,5,12,15,16,และ17มีคณะกรรมการระดับหมู่บ้านและระดับเครือข่าย รวมทั้งกฎระเบียบในการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน

2. ลักษณะทางกายภาพ

ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวเมืองเชียงรายมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 27 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบ้านหลวง อำเภอแม่จาย จังหวัดเชียงใหม่ และ ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลแม่สรวยและตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลแม่พริก และตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และ ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

มีพื้นที่ประมาณ 228 ตารางกิโลเมตร 142,500 ไร่ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และบางส่วนเป็นที่ราบ มีป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นต้นกำเนิดแม่น้ำแม่ตาช้าง ซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญของตำบล มีพื้นที่ป่าชุมชน ประมาณ 25,000 ไร่

ตำบลป่าแดดประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 22 หมู่บ้าน มีดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านห้วยอ้อ หมู่ที่ 2 บ้านไร่ หมู่ที่ 3 บ้านป่าแดด หมู่ที่ 4 บ้านปากวาว หมู่ที่ 5 บ้านท่าวอแก่นจันทร์ หมู่ที่ 6 บ้านสันชีเหล็ก หมู่ที่ 7 บ้านดอนสลี หมู่ที่ 8 บ้านหัวฝาย หมู่ที่ 9 บ้านห้วยหญ้าไซ หมู่ที่ 10 บ้านโป่ง หมู่ที่ 11 บ้านจะหา หมู่ที่ 12 บ้านสันโค้งเหนือ หมู่ที่ 13 บ้านสันกลาง หมู่ที่ 14 บ้านใหม่เจริญ หมู่ที่ 15 บ้านทุ่งรวงทอง หมู่ที่ 16 บ้านหนองบัว หมู่ที่ 17 บ้านสันโค้งใต้ หมู่ที่ 18 บ้านแม่ตาช้าง หมู่ที่ 19 บ้านศรีดอนเรือง หมู่ที่ 20 บ้านห้วยมะแกง หมู่ที่ 21 บ้านห้วยสลัก และหมู่ที่ 22 บ้านเหล่าพัฒนา

3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม และวัฒนธรรม

3.1 ประชากร กลุ่มฐานะ และอาชีพ

ตำบลป่าแดด มีทั้งหมด 2,284 ครัวเรือน มีประชากรรวม 8,473 คน เป็นชาย 4,222 คน และเป็นหญิง 4,251 คน เฉพาะเครือข่าย 9 ชุมชนคือ หมู่ที่ 1,2,3,4,5,12,15,16, และ 17 มีทั้งหมด 867 ครัวเรือน มีประชากรรวม 2,999 คน เป็นชาย 1,477 คน และเป็นหญิง 1,522 คน

อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำการเกษตร ทำนาปีไว้สำหรับบริโภค และทำนาปรังไว้สำหรับขาย และปลูกถั่วแระ ข้าวโพด มันอะลู และรับจ้างในช่วงนอกฤดูการผลิต รวมทั้งเก็บหาของป่า เป็นรายได้เสริมของครัวเรือน

3.2 แหล่งพลังงาน และ แหล่งน้ำในชุมชน

ตำบลป่าแดด มีไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน แต่มีบางครัวเรือนในหมู่ที่ 1,3,5,7,9,11,15,16,18,20 และหมู่ที่ 21 ยังไม่มีไฟฟ้าใช้เนื่องจากตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล และอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำน้ำ , ลำห้วย 11 สาย และบึง , หนองและอื่นๆ 3 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ฝาย 24 แห่ง ประปาภูเขา 7 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 8 แห่ง อ่างเก็บน้ำ/สระเก็บน้ำ 22 แห่ง บ่อบาดาล 24 แห่ง

3.3 การใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดิน

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบสลับกับภูเขาที่สูงชัน ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งที่อยู่อาศัยบริเวณที่ราบ มีประชากรบางส่วนที่ตั้งที่อยู่อาศัยบนภูเขา ประชากรส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา แบ่งเป็นพื้นที่อยู่ พื้นที่ทำการเกษตร และพื้นที่ป่าชุมชน โดยพื้นที่อยู่อาศัยบริเวณที่ราบส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด เฉลี่ยชาวบ้านที่อยู่อาศัยประมาณ 1-2 งานต่อครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นามีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด เฉลี่ยประมาณ 3-8 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนพื้นที่เชิงเขาและบนภูเขาไม่มีเอกสารสิทธิ์และบางส่วนอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

3.4 รายได้และรายจ่ายครัวเรือน

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 49,684 บาทต่อปี รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน 38,274 บาทต่อปี นอกจากนี้ยังมีรายได้เสริมจากการเก็บหาหน่อไม้ และของป่าต่างๆ ตามฤดูกาล

3.5 การออมและภาวะหนี้สิน

การออมเงินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 3,396 บาทต่อปี หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 13,106 บาทต่อปี

3.6 กลุ่มองค์กรที่สำคัญในชุมชน

กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ได้แก่ กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสาน กลุ่มทำขนมพื้นบ้าน กลุ่มนึ่งหมักชีวภาพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มน้ำประปา กลุ่มเหมืองฝาย เป็นต้น กลุ่มทางด้านการเงิน ได้แก่ กลุ่ม ออม ทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนเงินล้าน (กองทุนหมู่บ้าน) กลุ่มกองทุนกขคจ. และกลุ่มสมาชิกกส.

นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มของคน 3 วัยในนามกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ในปีพ.ศ. 2541 โดยเป็นการทำงานร่วมกันของคน 3 วัยคือ วัยคนเฒ่าคนแก่ วัยผู้ใหญ่ และวัยเด็กเยาวชน เพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านของเล่นพื้นบ้านนานาชนิดที่ทำจากวัสดุธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มเยาวชนต้นกล้าป่าแดด ที่เริ่มจากมาเรียนรู้การทำและเล่นของเล่น เชื่อมโยงสู่กิจกรรมการอนุรักษ์ในพื้นที่

3.7 ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น

ประเพณีวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับธรรมชาติและ การประกอบอาชีพที่สำคัญ ได้แก่ เดือนมกราคม จะมีประเพณีตานข้าวใหม่ และผิงหนาวพระเจ้า (เป็นประเพณีเฉพาะของท้องถิ่น โดยจะมีการนำไม้คันทา และไม้อื่นๆ ขนาด 1 วา โดยทุกครัวเรือนจะต้องนำไปรวมกัน

ที่วัด เพื่อนำไปกองรวมกันแล้วค่อยๆ จุดเผาคล้ายกับให้พระเจ้า/พระพุทธรูปที่วัดได้ฝังคล้าย
หนาว) เดือนพฤษภาคม จะมีพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า ผีเสื้อบ้าน ผีขุนน้ำ สืบชะตาป่าและบวชป่า เดือน
พฤศจิกายน มีพิธีเลี้ยงเสื้อไร่ และเสื่อนา ประเพณีวัฒนธรรมอื่นๆ มีลักษณะเช่นเดียวกับคน
ไทยทั่วไป

4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

4.1 พัฒนาการในการจัดการ

สมัยรัชกาลที่ 5

- มีการสัมปทานไม้สัก โดยใช้ช้างชักลากและทำเป็นแพส่งไปยังประเทศลาว โดยมีจุด
หมายปลายทางคือ ประเทศอังกฤษ

พ.ศ. 2481

- เริ่มมีชาวบ้านอพยพเข้ามาอยู่อาศัย สภาพป่ายังคงอุดมสมบูรณ์และมีสัตว์ป่านานา
ชนิด เช่น เสือ เก้ง กวาง นกเงือก ลิง และหมูป่าชุกชุม

พ.ศ. 2511-2512

- รัฐให้สัมปทานทำไม้ในพื้นที่ป่ารอบชุมชน

พ.ศ. 2520

- เริ่มทำเหมืองฝาย เพื่อผันน้ำเข้าพื้นที่นา

พ.ศ. 2525-2527

- มีการสัมปทานอีกครั้งและสร้างถนนเข้าป่า ทำให้สัตว์ป่าในพื้นที่ลดลงและอพยพไป
อยู่ที่อื่น
- เกิดภัยแล้ง จึงได้เริ่มทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ บริเวณขุนห้วยเลาหลวงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา
- ช่วงปลายปีพ.ศ. 2527 จึงได้มีการยกเลิกการทำสัมปทานลง

พ.ศ. 2538

- เกิดน้ำท่วมใหญ่ ทำให้บ้านเรือนและพื้นที่เกษตรได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ชาว
บ้านจึงหันมาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่ารอบชุมชนมากขึ้น

พ.ศ. 2541

- เกิดกลุ่มคนเฒ่าคนแก่เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเริ่มมีนักพัฒนา
เอกชนเข้ามาทำงานในพื้นที่

พ.ศ. 2546

- เริ่มมีการพูดคุยและรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่า โดยเริ่มจากหมู่ที่ 3

พ.ศ. 2548

- มีการเตรียมประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก แต่ชาวบ้านคัดค้านขอจัดการป่าเอง

พ.ศ. 2549-2551

- ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมทำโครงการบ้านจุ่มเมืองเย็น ทำให้เกิดการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าจนเกิดเป็นเครือข่าย 9 ชุมชนคนรักป่า หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า เครือข่ายป่าชุมชนขุนแม่เลาหลวง เพื่อจัดการทรัพยากรป่าร่วมกัน

4.2 กลุ่มองค์กรและแนวทางในการจัดการทรัพยากร

เกิดการจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนขุนห้วยเลาหลวง โดยมีโครงสร้างในการจัดการประกอบด้วย คณะกรรมการที่ปรึกษา จำนวน 10 ตำแหน่ง ได้แก่ นายอำเภอแม่สรวย ชุดปฏิบัติการบ้านเล็กในป่าใหญ่บ้านห้วยหญ้าไซ ป่าไม้อำเภอแม่สรวย กำนันตำบลป่าแดด นายกองดีการบริหารส่วนตำบลป่าแดด ผู้ใหญ่บ้านตำบลป่าแดดทุกหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดด ทุกคน หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการดับไฟป่าเชียงราย หัวหน้าหน่วยจัดการป่าไม้ท่ากั้นจันทร์ และผู้ประสานงานกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ มีคณะกรรมการเครือข่าย จำนวน 29 คน ประกอบด้วยตำแหน่ง ประธาน รองประธาน เจริญญิก ประชาสัมพันธ์ กรรมการ และเลขานุการ มีวาระการทำงาน 2 ปี โดยมีชาวบ้านในพื้นที่ 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านห้วยอ้อ, หมู่ที่ 2 บ้านไร่, หมู่ที่ 3 บ้านป่าแดด, หมู่ที่ 4 บ้านปากกว้า, หมู่ที่ 5 บ้านท่ากั้นจันทร์, หมู่ที่ 12 บ้านสันโค้งเหนือ, หมู่ที่ 15 บ้านทุ่งรวงทอง, หมู่ที่ 16 บ้านหนองบัว และหมู่ที่ 17 บ้านสันโค้งใต้ เป็นสมาชิกของเครือข่ายป่าชุมชนขุนห้วยเลาหลวง และมีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านด้วยเช่นกัน

กฎระเบียบป่าชุมชนขุนห้วยเลาหลวง

หมวดที่ 1 วัตถุประสงค์

- เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้กับสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชน
- เพื่อให้สมาชิกเข้าใจในเรื่องของป่าชุมชนได้อย่างแท้จริง
- เพื่อเป็นการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
- เพื่อสร้างความสามัคคีของคนใน 9 ชุมชน
- เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งพืชและสัตว์
- เพื่อจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อใช้ร่วมกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และยั่งยืน

หมวดที่ 2 พื้นที่และอาณา

- ทิศเหนือ ติดบ้านห้วยน้ำมา หมู่ 15 ตำบลแม่สรวย
- ทิศใต้ ติดหมู่ 1, หมู่ 5, หมู่ 12, หมู่ 15 และหมู่ 16 ตำบลป่าแดด
- ทิศตะวันออก ติดตำบลแม่สรวย
- ทิศตะวันตก ติดสันเขาแม่ตาช้าง หมู่ 6 ตำบลป่าแดด

หมวดที่ 3 การใช้ประโยชน์

1. พื้นที่ป่าต้นน้ำเป็นเขตอนุรักษ์ (หวงห้าม) ห้ามเข้าไปตัดไม้หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น โดยแบ่งออกเป็นโซนเขตป่าอนุรักษ์ ดังนี้
  - ป่าห้วยหัวนา ตั้งแต่บริเวณกึ่งตัว ขึ้นไปจนสุดเขตป่าชุมชน
  - ป่าห้วยดง ตั้งแต่บริเวณปางวัว ขึ้นไปจนสุดเขตป่าชุมชน
  - ป่าห้วยอ้อ ตั้งแต่บริเวณน้ำบ่อเขียว ขึ้นไปจนสุดเขตป่าชุมชน
2. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า กำหนดบริเวณตั้งป่าห้วยโป่งขึ้นไปจนถึงกึ่งตัวทั้งหมด
3. สามารถหาของป่าได้เช่น หน่อไม้ เห็ด หนอนไม้ไผ่ ของป่า เพื่อนำมาเป็นอาหารได้ และขายในตลาดของหมู่บ้านได้
4. การตัดไม้เพื่อนำไปทำพื้นจะเอาเฉพาะไม้แห้งเท่านั้น และใช้เฉพาะในครัวเรือนห้ามตัดขาย
5. กรณีที่จะเป็นต้องใช้พื้นที่ในงานศพหรืองานส่วนร่วมสามารถใช้รถอีแต่นลากได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน
6. กรณีที่ต้องการใช้ไม้เพื่อปลูกสร้าง ให้ยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อการพิจารณาให้ความเห็นชอบโดยมีมติเป็นเอกฉันท์และสมาชิกป่าชุมชนไม่มีผู้ใดคัดค้าน ซึ่งต้องปลูกต้นไม้และดูแลรักษาอย่างน้อย 10 เท่าของต้นไม้ที่ตัดไป
7. ไม้ในเขตป่าชุมชนจะต้องใช้ใน 9 ชุมชนเท่านั้น
8. ต้องร่วมกันปลูกป่าทดแทนทุกปี และร่วมกิจกรรมในการดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่องตลอดไป

หมวดที่ 4 ข้อห้าม

1. ห้ามตัดต้นไม้หรือหาของป่าหรือสัตว์ป่าทุกชนิดบริเวณป่าต้นน้ำ (เขตป่าอนุรักษ์)
2. ห้ามตัดต้นไม้เพื่อแปรรูป
3. ห้ามจัดไฟเผาป่า
4. ห้ามแผ้วถางป่าหรือบุกรุกป่าเพื่อจับจองที่หรือทำไร่เลื่อนลอย
5. ห้ามล่าสัตว์ในเขตห้ามล่าสัตว์
6. ห้ามตัดไม้หรือโค่นต้นไม้เพื่อเอาไข่มดแดง ต่อ และรังผึ้ง

7. ห้ามตัดหน่อไม้ทุกชนิดขายเป็นกิโลกรัมให้กับพ่อค้าต่างถิ่น
8. ห้ามกันหรือปิดทางน้ำจนทำให้น้ำเปลี่ยนทิศทาง
9. ห้ามนำเอาอาหารจากป่า เช่น เห็ดต่างๆ หรือพืช หรือแมลงขายนอกชุมชนหรือพ่อค้าต่างถิ่น
10. ห้ามนำขยะทุกชนิดไปทิ้งในเขตป่าชุมชน
11. ห้ามบุคคลต่างถิ่นเข้ามาใช้ประโยชน์ในเขตป่าชุมชนและห้ามนำหรือชักพาคนนอกพื้นที่เข้ามาร่วมใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน
12. ห้ามตัดต้นไม้เพื่อทำฟืนหรือเผาถ่าน และกันต้นไม้เพื่อให้ต้นไม้ตาย
13. เวลาจะเผาหญ้าในไร่ เจ้าของไร่จะต้องทำแนวกันไฟให้เรียบร้อยก่อน

หมวดที่ 5 การลงโทษ

1. หากผู้ใดฝ่าฝืนกฎระเบียบทั้ง 13 ข้อ ถูกปรับอย่างน้อย 1,000 บาท และส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

พื้นที่ในการจัดการป่าชุมชน มีการแบ่งพื้นที่เพื่อช่วยกันดูแลรักษาป่า โดยมีการจัดการ

ดังนี้

- 1) ป่าชุมชนในพื้นที่ห้วยห้วยนา, ห้วยโป่ง มีหมู่บ้านที่ดูแลรักษา คือ หมู่ที่ 3, 12 และ 17
- 2) ป่าชุมชนในพื้นที่ห้วยดงฝั่งซ้ายและห้วยอ้อฝั่งซ้าย มีหมู่บ้านที่ดูแลรักษา คือ หมู่ที่ 1 และ 6
- 3) ป่าชุมชนในพื้นที่ห้วยดงฝั่งขวาและห้วยอ้อฝั่งขวา มีหมู่บ้านที่ดูแลรักษา คือ หมู่ที่ 5
- 4) ป่าชุมชนในพื้นที่ห้วยแก่นจันทร์ (สันเรดาร์) มีหมู่บ้านที่ดูแลรักษา คือ หมู่ที่ 2, 4 และ 15

4.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของคนในชุมชน

เลาหลวง หมายถึง ป่าใหญ่อุดมสมบูรณ์และสวยงาม ห้วยเลาหลวงอยู่คู่วิถีชีวิตของคนใน 9 ชุมชนมายาวนานหลายชั่วอายุคน ในอดีตป่าห้วยเลาหลวงมีต้นไม้ขนาดใหญ่แน่นอนหนาโดยเฉพาะไม้สักมีลำต้นใหญ่เท่าวงล้อเกวียน และการใช้ประโยชน์จากป่าของคนในชุมชนสมัยก่อนจะใช้อย่างเหมาะสมตามจารีตประเพณีและความเชื่อ และแบ่งปันเขตแดนป่าในการดูแลรักษากับการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน

ป่าชุมชนขุนห้วยเลาหลวง มีจำนวนพื้นที่ป่าทั้งหมดประมาณ 25,000 ไร่ มีภูเขาสลับซับซ้อน มีลำน้ำสายหลัก 3 สาย คือ น้ำห้วยบ้านเลาหลวง น้ำห้วยอ้อ น้ำห้วยหวนา ลำน้ำสายสำคัญทั้ง 3 สายหล่อเลี้ยงชาวบ้านทั้ง 9 ชุมชน เพื่อทำการเกษตร เพราะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ซึ่งลำน้ำทั้ง 3 สายมีลำห้วยสาขาอีกนับร้อยสายซึ่งบางสายมีน้ำไหลตลอดทั้งปี แต่บางสายน้ำจะไหลเฉพาะในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ภายในป่าชุมชน 25,000 ไร่ จะมีสภาพป่าที่แตกต่างกันไป เช่น ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าไผ่ ไม้ไผ่ยืนต้น พืชสมุนไพรรวมทั้งสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น หมูป่า เก้ง อีเห็น ลิง นมู ไก่ป่า ตัวตุ่น อ้น เป็นต้น ป่าชุมชนแห่งนี้จึงเป็น แหล่งไม้ใช้สอย สามารถเข้าไปหาไม้แห้งจากป่ามาทำฟืนได้ เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ ซึ่งสามารถหาได้ตามฤดูกาลต่างๆ

4.4 ผลจากการจัดการทรัพยากร

ระบบนิเวศ

- ปริมาณผลผลิตจากป่ามีเพิ่มมากขึ้น
- สัตว์ป่ากลับคืนมา
- ปริมาณน้ำเพิ่มมากขึ้น

วิถีชีวิตชาวบ้าน

- ชาวบ้านจากในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม
- ปริมาณผลผลิตจากป่าเพิ่มขึ้น ทำให้มีอาหารสำหรับการบริโภคตลอดปี และมีรายได้เสริมจากการเก็บหาเห็ดและหน่อไม้
- ชุมชนมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรมากขึ้น

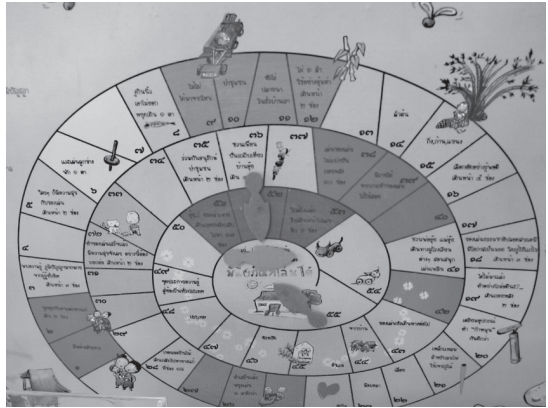
ผลต่อกลุ่มเครือข่ายป่าชุมชน

- ชุมชนเกิดความตระหนักถึงผลดีที่ร่วมกันรักษาป่า
- เกิดการยอมรับจากคนในชุมชนและนอกชุมชน
- ผู้นำและคนในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมที่ต่อเนื่องในการอนุรักษ์ป่า

พิพิธภัณฑ์ เล่นได้

“แหล่งความสุข สอนกับของเล่นพื้นบ้าน”

4.5 ความท้าทายและแนวทางในอนาคตของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

- ยังมีการลักลอบตัดไม้ในบริเวณเขตป่าชุมชนของหมู่บ้าน ทำให้เกิดความขัดแย้ง
- ยังมีการลักลอบล่าสัตว์ในบริเวณเขตป่าชุมชน
- ป่าชุมชนที่รักษาโดยชุมชนยังไม่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลป่าชุมชนอย่างแท้จริง
- คนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากป่า

แนวทางการทำงานในอนาคต

- กำหนดและจัดทำเอกสารกฎระเบียบป่าชุมชนชุมชนห้วยเลาหลวง
- เสนอแผนการรักษাপ่าชุมชน
- จัดเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสมุนไพร
- ปลอ่ยสัตว์คืนสู่ป่า

- จัดทำเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ
- รณรงค์เพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- สำรวจ ศึกษารวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ในเขตป่าชุมชน

5. แนวทางการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน

พิพิธภัณฑ์เล่นได้

แหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านจากคนเฒ่าคนแก่ ผู้การเรียนรู้และเข้าใจ ปัญหาสังคมในรูปแบบการนำเสนอที่จับต้องได้ สามารถสัมผัสได้ทั้งรูปร่าง กลิ่น สี เสียง เพื่อการเรียนรู้ที่มีชีวิตและเข้าใจที่นำไปในรูปแบบของเรื่องเล่าความเป็นมา อีกทั้งของเล่นยังบอกถึงสภาวะของสังคม ความอุดมสมบูรณ์ของป่า ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน มิติทางการศึกษาแบบบูรณาการเชื่อมโยงสู่พัฒนาการของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา จริยธรรม สู่ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อคนทุกวัย

กิจกรรมเชื่อมโยง

- ทิวทัศน์ของเล่นตามโรงเรียน
  - แนะนำของเล่นพื้นบ้าน
  - สาธิตวิธีทำของเล่น
  - เชื่อมโยงของเล่นในมิติต่างๆ
- ทำค่ายครอบครัว
- นิทานของเล่นเดินทาง
- ของเล่นจินตนาการผสมผสานศิลปะ

เอกสารอ้างอิง

เครือข่ายป่าชุมชนขุนห้วยเลาหลวง 2549. กฏระเบียบป่า 9 ชุมชน บ้านป่าแดด “ขุนห้วยเลาหลวง” เอกสารอัดสำเนา.

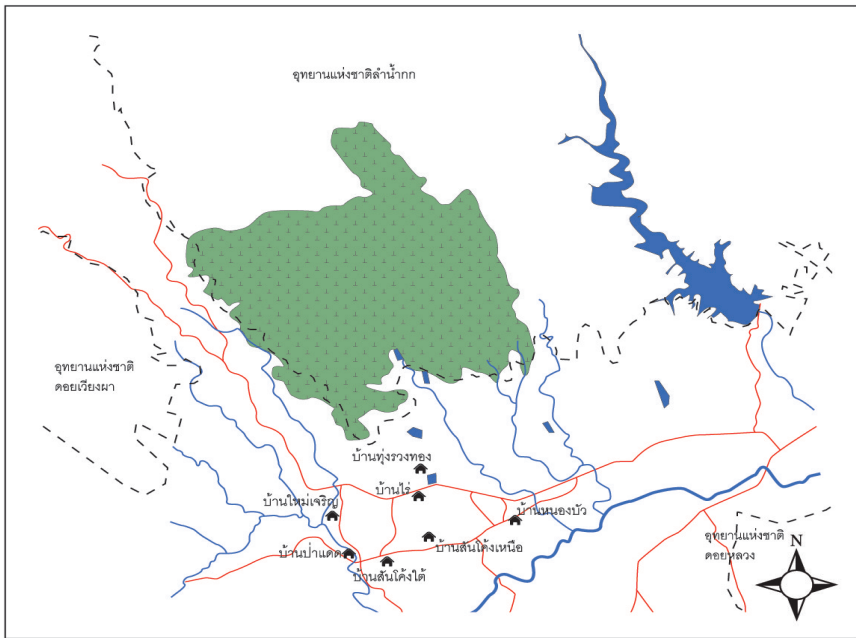
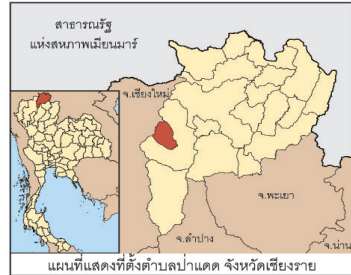
ป่าชุมชนบ้านสันโค้งเหนือ. ป่าชุมชนบ้านสันโค้งเหนือ หมู่ที่ 12 ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. เอกสารอัดสำเนา.

ชุมชนตำบลป่าแดด

อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ป่าชุมชนตำบลป่าแดด ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย

ตู้ปณ. 1111

ที่ทำการไปรษณีย์เกษตรศาสตร์

กรุงเทพ 10903

โทร +66 (0)2 940 5700

โทรสาร +66 (0)2 561 4880

Email: thailand@recoftc.org

www.recoftc.org

Printed on recycled paper.